

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.77:340.5

DOI 10.31558/2786-5835.2025.1.17

Коваль Ірина Федорівна,

*доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету*

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Глазков Євген Станіславович,

здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті досліджено стан імплементації в національному законодавстві та практиці європейських стандартів охорони і захисту прав інтелектуальної власності та визначено шляхи подальшого наближення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні до стандартів права ЄС. Встановлено, що в останні десятиліття під впливом процесів євроінтеграції, цифровізації, інноваційного розвитку система правової охорони інтелектуальної власності активно реформується, удосконалюється, насамперед в частині гармонізації з європейськими стандартами. Подальше наближення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні до стандартів права ЄС буде сприяти підвищенню ефективності захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності і створенню умов для їх якісної комерціалізації.

Проведений аналіз засвідчив, що в Україні проведена велика робота щодо адаптації законодавства України до права ЄС в частині охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Водночас для повноцінної реалізації і практичного втілення європейських стандартів необхідним є системний та комплексний підхід. Разом з подальшим удосконаленням законодавчої бази у вищезазначених напрямках потрібно забезпечити і такі кроки: формування культури комерціалізації прав інтелектуальної власності, трансферу технологій, впровадження інновацій серед бізнесу; підготовка професійних кадрів серед фахівців державних органів, які мають повноваження щодо запобігання, попередження, виявлення правопорушень у цій сфері; забезпечення повноцінної судової спеціалізації щодо розгляду справ про захист прав інтелектуальної власності; підвищення ефективності функціонування, взаємодії і координації національних державних органів, уповноважених забезпечувати охорону, ефективне використання і захист прав інтелектуальної власності; забезпечення державної підтримки процесів комерціалізації інтелектуальної власності, трансферу технологій, відповідне державне регулювання цієї сфери, зокрема за допомогою системи державного замовлення на розробку технологій у найбільш затребуваних розробках і інноваціях у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва та відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектору, зелених технологій.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право ЄС, суб'єкти господарювання, законодавство, ефективний захист прав.

Постановка проблеми. Повноцінна реалізація прав інтелектуальної власності залежить від ефективно діючої в державі системи правової охорони і захисту цих прав. Для повоєнної відбудови національної економіки об'єкти інтелектуальної власності, перетворені на реальні інновації, матимуть значущу роль у відновлювальних процесах. Економісти і правники всебічно досліджують економічну роль об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі в умовах розвитку цифрової економіки, слушно зазначаючи, що ці нематеріальні активи підвищують капіталізацію суб'єкта господарювання, сприяють створенню конкурентних переваг, отримання додаткових доходів, залучення інвестицій і партнерів, формуванню ділової репутації виробника, підвищенню експортного потенціалу, забезпеченню юридичного захисту бізнесу [1].

Інноваційна орієнтованість притаманна всім економікам розвинутих держав та є умовою і запорукою їх випереджального розвитку. Згідно з даними Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO), 42 % обсягів ВВП в ЄС (приблизно 5,7 трлн євро) генерують підприємства, які активно використовують інтелектуальну власність, забезпечуючи 82 млн робочих місць [2]. Як слушно зазначається в літературі, загальносвітові тенденції викликають необхідність нового застосування виробничих можливостей компаній, підвищення технологічності та ефективності бізнес-процесів, а також розробки способів їх правового захисту [3].

Активізація зазначених процесів має становити ключовий напрям сучасної державної політики в Україні. Така політика повинна забезпечувати баланс і рівновагу між економічними інтересами творців та новаторів і суспільства, створювати середовище, яке мотивує і захищає творчість, стимулює інноваційну діяльність, особливо у сферах діяльності, в яких зацікавлена держава.

Система правової охорони результатів інтелектуальної власності базується на нормативно-правових актах, які регламентують правовий режим об'єктів інтелектуальної власності, підстави, умови, порядок набуття, здійснення особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності, способи і порядок захисту цих прав. Вихідні правові засади розвитку творчості і захисту інтелектуальної власності закріплені в Конституції України, яка гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (ст. 54) [4].

Міжнародний захист права інтелектуальної власності тісно пов'язаний з національними системами охорони цих прав на рівні держав та впливає на них. Захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, що потребують державної реєстрації, здійснюється за територіальним принципом. Кожна держава прагне

передусім забезпечити права національних правовласників, що загалом суперечить цілям і принципам створення єдиного ринку. Тому тривалий час регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності залишалось у компетенції держав-членів ЄС. У єдиній статті Римського договору (Договору про заснування Європейської спільноти), яка присвячена інтелектуальній власності, остання виключається з принципу вільного руху товарів у співтоваристві [5].

Прикладом особливостей національного регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні є прийняття під час воєнного стану Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [6], який втратив чинність 23 травня 2025 р.

В останні десятиліття під впливом процесів євроінтеграції, цифровізації, інноваційного вектора економічного розвитку система правової охорони інтелектуальної власності активно реформується, удосконалюється, насамперед в частині гармонізації з європейськими стандартами.

1 березня 2022 р. Європейський Парламент ухвалив резолюцію про підтримку надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, а 10–11 березня 2022 р. на неформальному саміті Європейської Ради у Версалі лідери ЄС визнали європейські прагнення України, як зазначено в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію). 17 червня 2022 р. Європейська Комісія оприлюднила Висновок, у якому рекомендувала надати Україні статус кандидата в члени ЄС. Позитивна оцінка Європейської Комісії створила передумови для прийняття 23 червня 2022 р. відповідного рішення Європейською Радою. Це історичне рішення відкрило перед Україною широкі можливості й водночас поклало на українську владу додаткові зобов'язання щодо адаптації законодавства України до права ЄС та здійснення докорінних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ, спрямованих на розбудову розвиненої та сталої демократії та ринкової економіки [7].

Інтеграція створює великі можливості для України як держави-кандидата на вступ до ЄС. Досвід країн ЄС у питаннях правової охорони і захисту інтелектуальної власності потребує ретельного вивчення та опрацювання з метою визначення особливостей реалізації в нашій країні європейських стандартів у цій сфері. Подальше наближення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні до стандартів права ЄС сприятиме підвищенню ефективності захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності і створенню умов для їх якісної комерціалізації.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика втілення в національну правову систему міжнародних і європейських стандартів щодо правової охорони

прав інтелектуальної власності цікавить багатьох українських авторів, серед яких Г. О. Андрощук, О. О. Бакалінська, Ю. М. Капіца, Н. М. МIRONENKO, О. П. Орлюк та інші вчені. Водночас висока динаміка законотворчої роботи у цій сфері, активізація на державному рівні євроінтеграційних зусиль і переговорів залишають ці питання у фокусі підвищеної уваги. Важливим також стає аналіз ефективності реалізації європейських стандартів, їх впровадження на практиці.

Метою цієї статті є дослідження стану імплементації в національному законодавстві і практиці європейських стандартів охорони та захисту прав інтелектуальної власності й визначення шляхів подальшого наближення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні до стандартів права ЄС.

Виклад основного матеріалу. Ефективна система правової охорони інтелектуальної власності необхідна Україні для побудови економіки, заснованої на знаннях, залученні інвестицій та повноцінній участі в Єдиному ринку ЄС. Зобов'язання України за напрямом «Інтелектуальна власність» передбачені Главою 9 «Інтелектуальна власність» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [8]. Строк виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію у сфері інтелектуальної власності, визначено Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію на кінець 2023 року [9].

У межах Угоди про асоціацію зобов'язання у сфері інтелектуальної власності передбачають дві цілі: 1) спрощення процедури створення та комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території України та держав-членів ЄС; 2) досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

Кожна з цих цілей реалізується через цілий комплекс заходів, в тому числі правового характеру.

У 2024 році Міністерство цифрової трансформації України презентувало Глобальну інноваційну візію України до 2030 року. Вона окреслює ключові напрями розвитку країни у внутрішньо- та зовнішньополітичному контекстах. До стратегічних цілей реалізації Стратегії визначено, серед іншого, створення сприятливого нормативно-правового поля для суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність, включно з дієвими механізмами захисту авторського права та інтелектуальної власності. Також поставлена мета привести законодавство України про захист інтелектуальної власності у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Для здійснення цієї цілі пропонується: оновити та ухвалити нормативно-правові акти, зокрема щодо спадкування прав інтелектуальної власності та спільної сумісної власності щодо об'єктів інтелектуальної власності, товарного вигляду, добровільного страхування; уніфікувати термінологію з урахуванням права ЄС [10].

Право інтелектуальної власності поширюється в країнах-членах ЄС, безпосередньо впливаючи на національні системи правової охорони. Стандарти охорони інтелектуальної власності Євросоюзу нині в Європі відіграють вирішальну роль і під час вдосконалення національних систем охорони, і під час оцінювання ефективності реалізації прав [5].

Директиви ЄС є одними з найбільш поширених видів нормативно-правових актів ЄС в галузі інтелектуальної власності. У праві ЄС директива є більш м'яким правовим регулятором, порівняно з регламентом. Вона є засобом гармонізації законодавства держав-членів, тобто приведення до загального мінімального стандарту, а також засобом децентралізації нормотворчого процесу, який дає змогу врахувати особливості національних правових систем держав-членів [11].

Директиви ЄС визначають орієнтири розвитку системи охорони інтелектуальної власності для держав-членів ЄС та зокрема для України. Для розуміння вектора розвитку необхідно враховувати не лише прийняті директиви на інші нормативно-правові акти, а й плани розвитку, стратегії та концепції, які розробляються на рівні ЄС [12, с. 758].

Відповідно до показників «Пульсу Угоди», Україна наблизилася своє законодавство у сфері права інтелектуальної власності до права ЄС на 98 %. Основні положення актів права ЄС у сфері авторського права і суміжних прав (включаючи термінологію, майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, винятки та обмеження цих прав) наразі вже імплементовано до українського законодавства, враховуючи те, що вони стосуються зобов'язань України за статтями 161–192 частини другої «Стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності» Глави 9 Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Водночас окремі положення актів права ЄС у сфері авторського права і суміжних прав (наприклад, про надання організаціями колективного управління мультитериторіальних ліцензій щодо онлайн-прав на музичні твори відповідно до Директиви 2014/26/ЄС про визнання всіма державами-членами ЄС сирітськими творів та об'єктів суміжних прав, щодо яких статус сирітських було отримано в одній з держав-членів ЄС відповідно до Директиви 2012/28/ЄС) мають запроваджуватися за умов вступу України до ЄС [7, с. 36].

Наразі повністю імплементована до національного законодавства Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р. про захист прав інтелектуальної власності – внесено зміни до Цивільного кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, законів України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

До актів права ЄС у сфері права інтелектуальної власності щодо комерційної таємниці, які підлягають імплементації, належить Директива (ЄС) 2016/943 Європейського Парламенту та Ради від 8 липня 2016 р. щодо захисту нерозкритого ноу-хау та комерційної інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття (далі – Директива (ЄС) 2016/943). До українського законодавства наразі імplementовано лише деякі положення цієї директиви. Директива (ЄС) 2016/943 встановлює розширений перелік визначень, заходів, процедур та засобів захисту, що стосуються комерційної таємниці, види та умови порушень, пов'язаних з комерційною таємницею, умови правомірного та неправомірного отримання, використання та розкриття комерційної таємниці, а також конкретні тимчасові і запобіжні заходи, умови застосування та застереження (на відміну від загальних, що містяться в національному законодавстві) [7, с. 36].

У країнах ЄС положення зазначеної Директиви імplementовані через прийняття спеціальних законів про комерційну таємницю після 2016 року (Швеція, Іспанія, Хорватія, Німеччина, Франція, Сербія, Словенія, Чорногорія, Ірландія, Угорщина, Фінляндія, Данія). Водночас у переважній більшості держав, у яких запроваджена нормативна охорона комерційної таємниці на рівні окремих законодавчих актів, вона забезпечується Законом (актом) про комерційні таємниці (Trade Secrets Act; Law on Trade Secrets) або Законом про охорону комерційних таємниць (Law on the Protection of Trade Secrets). Лише в окремих державах ЄС зазначені відносини регулюються законодавством про захист від недобросовісної конкуренції (Республіка Чехія, Албанія, Румунія) або загальним законодавством про промислову власність – кодексами чи законами про промислову власність (Португалія, Італія, Республіка Польща) [13, с. 392].

До українського законодавства наразі імplementовано лише деякі положення цієї директиви. Директива (ЄС) 2016/943 встановлює розширений перелік визначень, заходів, процедур та засобів захисту, що стосуються комерційної таємниці, види та умови порушень, пов'язаних з комерційною таємницею, умови правомірного та неправомірного отримання, використання та розкриття комерційної таємниці, а також конкретні тимчасові і запобіжні заходи, умови застосування та застереження (на відміну від загальних, що містяться в національному законодавстві) [7, с. 36].

11 грудня 2024 р. відбулася двостороння зустріч делегації України та представників Європейської Комісії в межах скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС за переговорним розділом 7 «Право інтелектуальної власності». Скринінг є невід'ємною частиною переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу. Представники ЄС зазначили ефективність і продуктивність переговорів, у центрі уваги яких було авторське право та

суміжні права. Також вони акцентували на тому, що Україна зробила значні кроки в імплементації міжнародних стандартів у національний ІР-ландшафт. Оскільки процес інтеграції в ЄС (особливо в такій складній і комплексній сфері, як інтелектуальна власність) супроводжуватиметься викликами, європейські колеги спонукали українську сторону продовжувати консультуватися з представниками міжвідомчих служб, проєктів і колегами з представництва ЄС, Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO), Європейського патентного відомства (ЕРО) та інших європейських інституцій. Також було наголошено, що Україна залишається, на жаль, одним із транзитних пунктів для поставок контрафактної продукції до ЄС, і це викликає велике занепокоєння. Представники Єврокомісії поінформували українських колег про основні положення Пакету реформ законодавства ЄС щодо промислових зразків, які мають бути адаптовані в національне законодавство країн-членів до грудня 2027 року [14]. Перегляд законодавства включає нову редакцію Директиви про правову охорону промислових зразків та Регламенту про промислові зразки. Нові положення модернізують законодавство у сфері промислових зразків, відповідаючи на виклики цифрового світу, технологічного прогресу, який значно впливає на способи створення, представлення та відтворення промислових зразків, а також покликане забезпечити гармонізацію національних законодавств країн членів із законодавства ЄС. Основні зміни уточнюють та розширюють дефініції «промисловий зразок» та «виріб», а також визначають вимоги щодо обсягу правової охорони. Реформа також передбачає зміну розмірів зборів щодо реєстрації промислових зразків та їх видів. Наразі, говорячи про промисловий зразок, охорона якого поширюється на територію ЄС, коректно називати «промисловий зразок ЄС» (EUD – European Union Design) замість попередньої назви «зареєстрований промисловий зразок співтовариства» (RCD – Registered Community Design).

На другий день скринінгу обговорювалися питання щодо торговельних марок, промислових зразків, географічних зазначень для ремісничої та промислової продукції, патентів, сертифікатів додаткової охорони. Обговорювалося питання відповідності національного законодавства таким актам ЄС: Регламенту (ЄС) № 816/2006 Європейського парламенту та Ради про примусове ліцензування патентів, що відносяться до виготовлення лікарських засобів для експорту в країни з проблемами громадського здоров'я; Директиві 98/44/ЄЕС Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 1998 р. про правову охорону біотехнологічних винаходів; Директиві (ЄС) 2016/943 щодо захисту нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття [15].

За останні роки український законодавець зробив значні кроки щодо європеїзації національної системи правової охорони і захисту інтелектуальної влас-

ності. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 р. № 300-р «Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року» визначено подальші кроки, які мають забезпечити приведення законодавства України у відповідність з актами права ЄС про авторське право та право промислової власності, а також про комерційну таємницю [16].

Так, заплановано до липня-серпня 2025 року розроблення законопроектів про внесення змін до чинів законі про охорону авторських і суміжних прав, прав на винаходи і корисні моделі, прав на знаки для товарів і послуг, розроблення законопроекту про комерційну таємницю та надіслання вказаних законопроектів до Європейської Комісії для отримання рекомендацій та/або зауважень. Також заплановано продовжувати вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, зокрема шляхом боротьби з піратством та контрафактною продукцією, створення суду з питань інтелектуальної власності та посилення співпраці з Відомством з інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO), в тому числі продовження функціонування Центру спостереження з питань порушення прав інтелектуальної власності у складі державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», посилення заходів щодо боротьби з піратством та контрафактною продукцією, а саме проведення національної інформаційної кампанії проти контрафакту на маркетплейсах, збір та аналіз статистичних даних, а також ведення звітності щодо розслідувань і розгляду справ, пов'язаних з питаннями інтелектуальної власності.

Окрім завдань удосконалення нормативно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності, відповідно до стандартів ЄС актуальним є підвищення ефективності функціонування і взаємодії національних державних органів, уповноважених забезпечувати охорону, ефективне використання і захист прав інтелектуальної власності. Сьогодні формування і реалізація державної політики, у сфері правової охорони інтелектуальної власності, з однієї сторони, а з іншої – регулювання і підтримки інноваційної діяльності, розподілене між багатьма державними органами, ключовими з яких є Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство цифрової трансформації України та інші. Як зазначається в проєкті Стратегії розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року, підготовленій у 2023 році, наразі немає системного підходу до формування та реалізації політики у сфері інноваційної діяльності, а заходи щодо підтримки інноваційної діяльності формуються та реалізуються у кожній сфері окремо. Це створює виклики координації, пріоритезації та роз-

поділу ресурсів. Для подолання цих викликів пропонується модель централізації формування політики у сфері інновацій і водночас посилення ролі координаційних органів для належного втілення цієї політики. Зокрема, запуск координаційного органу, Ради з розвитку інновацій, має дозволити об'єднання в рамках однієї платформи представників органів державної влади, бізнесу, експертного, освітянського та наукового середовищ [17].

Великі масштаби незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності, в тому числі в мережі Інтернет, низький рівень викриття злочинів і притягнення порушників до кримінальної відповідальності, толерантність суспільства до фактів масових порушень, нерозвиненість культури поваги до чужої інтелектуальної власності свідчать про гостру необхідність удосконалення механізмів попередження правопорушень у цій сфері і захисту прав.

Варто зазначити, що проблема порушення прав інтелектуальної власності є спільною для країн ЄС. Так, за європейськими статистичними даними, 15 % власників зареєстрованих прав інтелектуальної власності повідомили, що постраждали від порушення прав ІВ. Такі порушення найчастіше відбувалися з торговельними марками (14 %), щодо патентів і дизайну (по 10 %) та корисної моделі – 7 % [18].

У цьому контексті важливим завданням для України залишається належне забезпечення запуску роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності (ІВ-Суду), який було створено у 2017 році. У 2017–2018 рр. були оголошені конкурси на 21 вакантну посаду суддів першої інстанції суду та на 9 вакантних посад суддів Апеляційної палати. Втім станом на зараз Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурси не завершені. В Офісі Президента повідомили, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, а також його Апеляційна палата, ймовірно, будуть ліквідовані у зв'язку з відсутністю необхідності існування такого суду. Відповідне рішення планується ухвалити після затвердження Президентом Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства до 2029 року [19].

Переважаюча більшість вчених і фахівців-практиків підтримують ідею створення в Україні спеціалізованого суду, зважаючи на гостру потребу підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі вирішення юрисдикційних конфліктів, позитивний досвід функціонування подібних спеціалізацій у зарубіжних країнах, очікування європейських партнерів щодо готовності розвивати сферу інтелектуальної власності та захисту інновацій в Україні, важливість захисту прав та інтересів інвесторів та бізнесу. Комітет з інтелектуальної власності Асоціації правників України висловив глибоке занепокоєння ліквідацією спеціалізованого суду і рішуче підтримує його існування в Україні [20].

Повністю розділяючи наведену аргументацію на користь важливості запуску роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності, треба наголосити, що у разі прийняття негативного рішення і ліквідації зазначеного суду спеціалізацію у сфері захисту прав інтелектуальної власності потрібно забезпечувати обов'язково, зокрема шляхом створення такої спеціалізації у системі наявних судів України. Сфера інтелектуальної власності вимагає спеціальних знань і навичок у тлумаченні правових норм і правозастосуванні. Тому лише належна спеціалізація здатна забезпечити високий рівень захисту в умовах цифровізації та інноваційних змін у суспільстві й економіці.

У країнах ЄС велике значення надається не лише захисту порушених прав інтелектуальної власності, а й попередженню порушень, особливо в сучасних умовах широкої цифровізації. Цим займаються спеціально створені організації. Так, у Швейцарії діє Координаційний центр з питань боротьби з контрафакцією і піратством, Комісія по боротьбі з контрафакцією, до складу якої входять представники зацікавлених галузей промисловості та відповідних органів державної влади, яка була реорганізована в Асоціацію «Зупинити піратство». Боротьба проти контрафакції і піратства здійснюється за допомогою підвищення рівня інформованості, вдосконалення форм координації між державним і приватним секторами, а також координації у межах цих секторів. У Франції у 2010 р. було створене Федеральне агентство – Вищий орган сприяння охороні та розповсюдженню творів в Інтернеті (High Authority for the Distribution of Works and the Protection of Rights on the Internet) – HADOPI, яке розсилає попередження підозрюваним у порушенні прав інтелектуальної власності [21].

Наступним питанням, що впливає на ефективність впровадження в Україні європейських стандартів охорони прав інтелектуальної власності, є рівень підтримки з боку держави процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності і здійснення інновацій.

Для розвитку інноваційної діяльності, що базується на використанні об'єктів інтелектуальної власності, в державі має бути створено сприятливий економіко-правовий клімат і середовище.

З прийняттям у 1991 р. Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» були передбачені податкові пільги для науково-технічної діяльності, розпочата діяльність Державного інноваційного фонду України. Однак з 1999 р. податкові пільги скасовано, Державний інноваційний фонд ліквідовано. Незважаючи на прийняття законів України «Про інноваційну діяльність» (2002) та «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» (2006), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011), норми цих законів, що стосувалися фінансової підтримки інноваційної діяльності та трансферу технологій, були зупинені наступними актами. Відсутність засобів державного

впливу на інноваційний розвиток економіки призвів до щорічного зменшення підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, а також незначного рівня інноваційної продукції, що виробляється в Україні та поставляється на експорт [22].

Законодавство багатьох держав-членів ЄС передбачає податкові стимули для інноваційної діяльності, проведення досліджень та розробок. Поширеним інструментом підтримки є кредитні пільги у вигляді надання безвідсоткових кредитів або кредитів за зменшеними ставками, гарантій фінансових організацій у межах державних програм пільгового кредитування.

Національним суб'єктам інноваційної діяльності також доцільно запропонувати відповідні економічні стимули, зокрема у вигляді особливого режиму оподаткування. Це може стосуватись оподаткування доходу, який отримує правовласник у вигляді роялті. Ринок інтелектуальної власності опосередковує велику кількість різноманітних актів передання прав інтелектуальної власності. Відповідно до визначення, наданого в Національному стандарті № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», роялті – це ліцензійний платіж у вигляді сум, які сплачуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності. Це означає, що роялті виплачується лише за тими договорами, за якими не змінюється правовласник, а надається тимчасовий дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності. Це зазвичай ліцензійний договір або договір комерційної концесії. Для економіки вкрай важливе укладення таких договорів, адже переваги отримують обидві їх сторони.

Відповідно до Податкового кодексу України, роялті оподатковується податком на прибуток за правилами, встановленими для оподаткування дивідендів, тобто за ставкою 18 % (пп. 170.3.1 п. 170.3 ст. 170). Водночас треба звернути увагу, що такі ж доходи, але отримані нерезидентом із джерелом їх походження з України, оподатковуються за меншою ставкою – у розмірі 15 % (пп. 141.4.2) [23]. Отже, правовласник-нерезидент перебуває у нерівному, більш вигідному фінансовому становищі з правовласником-резидентом у разі передавання права на використання об'єкта інтелектуальної власності. Така політика не спрямована на підтримку інноваційної діяльності, винахідництва, внутрішнього ринку інтелектуальної власності.

Національний правовласник об'єкта інтелектуальної власності або особа, що використовує об'єкт інтелектуальної власності на інших законних підставах, не має всередині країни податкових стимулів, які б мотивували його розширювати свої бізнесові можливості, пов'язані із створенням і реалізацією інновацій. Для порівняння, в зарубіжних країнах (США, Велика Британія, Польща) діють знижені ставки для оподаткування роялті для резидентів (10 %, 15 %), порівняно зі ставками податку на прибуток для нерезидентів [24].

Отже, в нашій країні доцільно розглянути можливість зменшення ставки оподаткування доходу, який отримує суб'єкт прав інтелектуальної власності-резидент у вигляді роялті, принаймні до розміру ставки такого податку для нерезидентів.

Прикладом податкової пільги для ІТ-бізнесу було звільнення протягом 10 років від сплати податку на додатну вартість до 1 січня 2023 р. Це сприяло розвитку ІТ-індустрії, з іншого боку – бюджет недоотримав величезні кошти податкових надходжень. Через це таку практику не продовжили.

Зрозуміло, що держава має за рахунок податкових пільг стимулювати інноваційні процеси, і водночас потрібен здоровий баланс між втратами економії та податковими пільгами. Можливі різні підходи до стимулювання, як-то: зменшення ставки оподаткування роялті податком на прибуток, звільнення від оподаткування інноваційної діяльності на певний період (перший рік започаткування такої діяльності) або для суб'єктів малого бізнесу.

Водночас під час обрання певного підходу мають братись до уваги потреби держави у найбільш затребуваних розробках та інноваціях, стартапи у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва та відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектору, зелених технологій. Варто також враховувати і національну специфіку щодо категорій заявників, а саме той факт, що основну частину заявок на винаходи серед внутрішніх заявників-юридичних осіб складають заявки від бюджетних установ сфер освіти і науки. Тому, якщо держава зацікавлена в створенні і промисловій реалізації необхідних інновацій, потрібне відповідне державне регулювання цієї сфери, зокрема за допомогою системи державного замовлення на розробку певних видів технологій.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що в Україні проведена велика робота щодо адаптації законодавства України до права ЄС в частині охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Водночас для повноцінної реалізації і практичного втілення європейських стандартів необхідним є системний та комплексний підхід. Разом із подальшим удосконаленням законодавчої бази у вищезазначених напрямках потрібно забезпечити і наступні кроки щодо реалізації і практичного втілення європейських стандартів:

- формування культури комерціалізації прав інтелектуальної власності, трансферу технологій, впровадження інновацій;
- підготовка професійних кадрів серед фахівців державних органів, уповноважених здійснювати запобігання, попередження, виявлення правопорушень у цій сфері;
- забезпечення повноцінної судової спеціалізації щодо розгляду справ про захист прав інтелектуальної власності;

– підвищення ефективності функціонування, взаємодії і координації державних органів, уповноважених забезпечувати охорону, ефективне використання і захист прав інтелектуальної власності;

– забезпечення державної підтримки процесів комерціалізації інтелектуальної власності, трансферу технологій, відповідне державне регулювання цієї сфери, зокрема за допомогою системи державного замовлення на розробку технологій у найбільш затребуваних розробках і інноваціях у сфері оборони, кібербезпеки, будівництва та відновлення інфраструктури, медицини, аграрного сектору, зелених технологій.

Список використаних джерел

1. Філіпковська Л. О. Економічна роль об'єктів інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності. *Modern Science, Economy and Digital Innovation*. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/73656/1/Bucharest_Romania_07.05.25.pdf#page=104
2. Пахаренко О. Конкуренція, інтелектуальна власність, митниця та асоціація з ЄС. *Юридична газета online*. 2018. № 18. URL: <https://surli.cc/qgukpz>
3. Скалецька З. Міжнародний захист права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2022. № 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/210>
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Бочарова Н. Права інтелектуальної власності ЄС. Гармонізація з національним законодавством. *Віче*. 2006, липень. № 13. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/278/>
6. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 01 квітня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20>
7. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (Acquis EC). *Україна – Європа*. 2023. С. 37. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
9. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>
10. Проект Стратегії розвитку інноваційної діяльності України до 2030 року. URL: <https://surl.li/hphdem>
11. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.; за ред. І. В. Яковюка. Харків, 2019. 360 с.
12. Яковюк І. В., Вергелес О. О., Ковтуненко О. А. Гармонізуючий вплив актів європейського союзу в сфері інтелектуальної власності на законодавство держав – членів ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 758. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/183.pdf

13. Попова Н. О. Захист прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю в Україні та Європейському Союзі. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. *Серія Право*. Вип. 88, ч. 1. С. 388–393.
14. Скринінг відповідності законодавства України праву ЄС в IP сфері – у фокусі уваги промислова власність та правозастосування. *Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ)*. 12.12.2024. URL: <https://nipo.gov.ua/eu-ua-skrynih-vidpovidnosti-zakonodavstva/>
15. Опубліковано Пакет реформ законодавства ЄС щодо промислових зразків. *IP Office*. URL: <https://nipo.gov.ua/paket-reform-es-pz/>
16. Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року № 300-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2025-%D1%80#n11>
17. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>
18. Аналітика від EUIPO: порушення прав інтелектуальної власності в країнах ЄС. URL: <https://nipo.gov.ua/porushennia-prav-iv-krainy-eu/>
19. Буде проведено вивчення доцільності функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності – Офіс Президента. *Судово-юридична газета*. 07.03.2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325049-vyshhiy-sud-po-voprosam-intellektualnoy-sobstvennosti-budet-likvidirovan-ofis-prezidenta>
20. Відкрита пропозиція Комітету Асоціації правників України щодо доцільності існування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Асоціація правників України*. 14.03.2025. URL: <https://uba.ua/ukr/news/vdkrita-pozicja-komtetu-apu-shhodo-dochnost-snuvannja-vishhog-sudu-z-pitan-ntelektualnoi-vlasnost>
21. Костюк В. В. Досвід європейських країн щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2019. № 39. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc39/28.pdf>
22. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 роки. *Український інститут інтелектуальної власності*. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf>
23. Податковий кодекс: Закон від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
24. Коваль І. Ф. Вплив інтелектуальної власності на повоєнне відновлення. *ДонНУ імені Василя Стуса*. URL: <https://jrupp.donnu.edu.ua/article/view/16588/16479>

Iryna Koval, Yevhen Glazkov. Implementation of European Standards for the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Ukraine

The article examines the state of implementation of European standards for the protection and enforcement of intellectual property rights in national legislation and practice and identifies the ways to further approximate the system of intellectual property legal protection in Ukraine to the standards of EU law. It is established that in recent decades, under the influence of the processes of European integration, digitalization, and innovative development, the system of intellectual property legal protection has been actively reformed and improved, primarily in terms of har-

monization with European standards. Further approximation of the intellectual property legal protection system in Ukraine to the EU law standards will help to increase the efficiency of intellectual property rights protection and create conditions for their high-quality commercialization.

The analysis has shown that Ukraine has done a great deal of work to adapt its legislation to EU law in terms of protection and enforcement of intellectual property rights. At the same time, a systematic and comprehensive approach is required for the full implementation and practical enforcement of European standards.

Along with further improvement of the legislative framework in the above areas, the following steps should be taken: formation of a culture of commercialization of intellectual property rights, technology transfer, and introduction of innovations among businesses; training of professional staff among specialists of state bodies authorized to prevent, deter, and detect infringements in this area; ensuring full judicial specialization in the consideration of cases on protection of intellectual property rights; improving the efficiency of functioning, interaction and coordination of national government agencies authorized to ensure the protection, effective use and enforcement of intellectual property rights; providing state support for the commercialization of intellectual property, technology transfer, and appropriate state regulation of this area, in particular through the system of state orders for technology development in the most popular developments and innovations in the field of defence, cybersecurity, construction and restoration of infrastructure, medicine, agricultural sector, and green technologies.

Keywords: *intellectual property, EU law, business entities, legislation, effective protection of rights.*